

Krzysztof GASIDŁO
Wydział Architektury, Politechnika Śląska

PROBLEMY ARCHITEKTURY, URBANISTYKI I PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO W PRACACH DOKTORSKICH

Streszczenie. Artykuł zawiera ilościową i przedmiotową analizę prac doktorskich w dyscyplinie architektura i urbanistyka wykonanych w Polsce w latach 1993-2002. Przedstawiono również tematykę niektórych dysertacji przygotowywanych obecnie.

PROBLEMS OF ARCHITECTURE AND URBAN AND COUNTRY PLANNING IN DOCTORAL THESIS'

Summary. The article contains an quantitative and subject analysis of doctoral thesis' in the scientific discipline architecture and urban planning which have been made in Poland in the years 1993-2002. There is also subject area of some currently prepared PhD thesis' presented in this paper.

Rozpoznanie tematyki dysertacji doktorskich w dyscyplinie architektura i urbanistyka oparto na dwóch zbiorach informacji:

1. Baza informacji „Rozprawy doktorskie i habilitacyjne” za lata 1993-2002 Ośrodka Przetwarzania Informacji (OPI) – strona www.opi.org.pl (stan na 30.06.2004), z której wybrano tylko rozprawy doktorskie. Uzupełniająco sprawdzono *Biuletyny OPI* za lata 1990 – 2000, zawierające podobne dane. Przyjęty przedział czasowy wynika z następujących przesłanek: najnowsze rekordy w tej bazie dotyczą prac wykonanych w 2002 roku; z kolei rok obrony 1993 oznacza wysokie prawdopodobieństwo, że tematyka pracy dotyczy problemów aktualnych po 1989 roku.

2. Materiały Konferencji Doktorantów Wydziałów Architektury organizowanej przez Wydział Architektury Politechniki Śląskiej, która miała miejsce w Szczyrku w dniach 17-18 marca 2004 roku. Zgłoszono na nią 40 referatów, z których 34 wygłoszono. Prawie wszystkie odnosiły się do przygotowywanych rozpraw przedstawiając ich tezy, prezentując fragmenty lub omawiając wnioski z przeprowadzonych badań.

Pozostające w powyższych zbiorach informacje o pracach analizowano w następujący sposób:

- w zbiorze pierwszym na podstawie tytułu określono przynależność do specjalności (tematyki badań) w ramach dyscypliny architektura i urbanistyka, opisano rozkład tematyki w czasie oraz wyodrębniono najczęściej pojawiające się zagadnienia,

- w zbiorze drugim na podstawie streszczenia lub treści referatu wskazano najważniejsze problemy oraz oceniono ich odpowiedniość do aktualnych problemów politycznych, społecznych, gospodarczych, technologicznych, takich jak: komercjalizacja, konkurencyjność gospodarcza i zapewnienie minimum egzystencji, regionalizacja i globalizacja, metropolizacja i zasady zrównoważonego rozwoju.

W trakcie opracowywania wystąpiły typowe w takich przypadkach trudności związane z konstrukcją narzędzia taksonomicznego. Intencją autora było zastosowanie niezbyt licznego zbioru specjalności, ale jednocześnie możliwie wyraźnie odzwierciedlającego różnice w przedmiocie badań. Analiza opisów prac pokazuje, że sami autorzy przyporządkowywali je do około czterdziestu różnych specjalności, nieraz do kilku jednocześnie. Baza OPI porządkuje prace w kilkunastu specjalnościach ale nie w sposób rozłączny. Za wspomniany okres w specjalności „architektura” wymieniono 253 prace i odpowiednio w specjalności „urbanistyka” 209, „historia architektury i urbanistyki” 45, „teoria architektury” 40, „teoria urbanistyki” 1, „projektowanie architektoniczne” 14, „architektura mieszkaniowa” 15, „architektura sakralna” 4 itd. Istnieje również specjalność „architektura i urbanistyka”, której przypisano 191 prac, a z nich większość należy też do którejś z pozostałych specjalności. W tej sytuacji przyjęto do analizy tylko zbiór „architektura i urbanistyka”, nakładając następujący autorski podział na specjalności dostosowany do celu opracowania oraz kształtowany przez porządkowane treści:

- teoria architektury (At),
- historia architektury (Ah),
- konserwacja zabytków architektury (Ak),
- projektowanie architektoniczne (Ap),
- teoria urbanistyki i ruralistyki (Ut),
- historia urbanistyki i ruralistyki (Uh),
- konserwacja i rewitalizacja miast i wsi (Ur),
- projektowanie urbanistyczne i ruralistyczne (Up),
- planowanie przestrzenne (Upp).

Poszczególne prace kwalifikowane były do poszczególnych specjalności na podstawie ich tytułu.

Analiza ilościowa (tab.1) wskazuje, że najwięcej prac wykonanych było ze specjalności „projektowanie architektoniczne” oraz „projektowanie urbanistyczne”, najmniej zaś dotyczyło zagadnień konserwacji i rewitalizacji układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz konserwacji obiektów architektonicznych. Wyraźnie zaznaczają się dwa przedziały czasowe, w których nadano najwięcej stopni doktora. Są to lata 1993 i 1994 oraz 1997, 1998 i 1999.

Można przypuszczać, że zjawisko to zostało w pierwszym przedziale spowodowane podjęciem szeregu nowych problemów pojawiających się na początku lat dziewięćdziesiątych. Drugi przedział przypada na lata zakończenia pierwszego cyklu nowo powołanych studiów doktoranckich oraz oceny pierwszych skutków Ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym oraz ustawy Prawo budowlane, uchwalonych w 1994 roku.

Tabela 1

Tematyka prac doktorskich w dyscyplinie *architektura urbanistyka* w latach 1993-2002 (oprac. Krzysztof Gasidło na podstawie www.opi.org.pl)

Rok	Specjalność									Σ
	At	Ah	Ak	Ap	Ut	Uh	Ur	Up	Upp	
1993	6	3	1	8	10	1	0	3	6	38
1994	4	2	1	6	2	0	0	7	3	25
1995	1	1	1	0	1	0	0	1	0	5
1996	3	0	1	3	0	0	0	2	2	12
1997	1	2	1	8	3	2	0	5	2	24
1998	3	1	0	9	3	1	1	3	3	24
1999	1	1	3	6	5	0	1	5	2	24
2000	1	1	0	8	3	0	0	5	0	18
2001	1	1	0	2	1	0	1	1	0	7
2002	4	2	1	2	4	0	0	1	0	14
Razem	25	14	9	52	32	4	3	33	19	
Ogółem										191

Na podstawie tytułów prac można także dostrzec problemy najczęściej podnoszone w pracach:

- wykorzystanie nowych technologii budowlanych i nowych źródeł energii w architekturze i urbanistyce [Białek 1995, Bujniewicz 1999, Górecka 1997, Lipiński 1997, Lisik 1997, Wala 1997, Kulisz-Wiatr 2000, Brzezicki 2001, Kossak-Jagodzińska 2002],

- nowe rozwiązania dla masowo pojawiających się funkcji, np. motoryzacyjnych, bankowych, handlowych itd. [Lisowski 1993, Kozak 1996, Burdziński 1999, Czarnecki 2000, Biedrońska 2002],
- nowe formy przestrzenne przemysłu [Schröter 1994, Sychowicz-Burska 1999, Kulisz-Wiatr 2002],
- zagadnienia kształtowania krajobrazu, ochrony środowiska naturalnego, rozwój zrównoważony [Sas-Bojarska 1993, Freino 1994, Łapińska 1997, Giecwicz 2000, Sasiadek 1999, Stankiewicz 1999, Pluta 2000, Bieske-Mateja 2002, Giedych 2002],
- metodyka planowania przestrzennego [Gałęcki 1993, Bieleń 1997, Gorgoń 1997, Czekieli-Świtalska 1998],
- modernizacja i rewitalizacja miast oraz adaptacja obiektów poprzemysłowych [Kuc – Słusznia 1998, Cybis 1999, Czarnecki 1999, Mirecka 1999, Szymański 2001],
- nowe sposoby modelowania przestrzeni [Alexeiev 1993, Wojtas 1993, Fuchs 1994].

Nieco inne zagadnienia pozostają w centrum uwagi doktorantów aktualnie przygotowujących swoje dysertacje. W dalszym ciągu bada się możliwości nowych, ale także tradycyjnych technologii budowlanych, jak np. kamień [Kosik], konstrukcje ciężkowe [Tofil], a także rozważa się niekonwencjonalne środki wyrazu i inspiracji, np. ornament [Makowska, Borysewicz], światło [Martyniuk-Pęczek], transformacja formy z wykorzystaniem CAD [Pęczek], związki architektury z muzyką [Borucka].

Aktualność zachowały też problemy rewitalizacji struktur urbanistycznych oraz obiektów architektonicznych, poruszane w badaniach prowadzonych w starych okręgach przemysłowych [Karmańska], centrach miast [Rokita] czy w kompleksach wystawowych [Piątkowska].

Wyraźnie zauważalne jest zainteresowanie tymi zjawiskami w architekturze i urbanistyce, które wynikają z ich komercjalizacji: kryzys przestrzeni publicznych - dominacja przestrzeni korporacyjnych [Gliwa – Laskowska], komercyjne dogęszczanie zabudowy [Denis], destrukcja historycznych układów urbanistycznych [Fischer], architektura jako przedmiot sprzedaży [Janowicz], presja na krajobraz naturalny i kulturowy [Leżuchowska, Maderska].

Pierwsze lata XXI wieku to także czas oceny architektury i urbanistyki II połowy ubiegłego wieku, dokonywanej przez osoby nie zaangażowane w jej kreację. Odpowiedni dystans czasowy pozwala na bardziej chłodne spojrzenie i bilansowanie ocen, np. socjalnej architektury mieszkaniowej [Malec] czy budownictwa jednorodzinnego lat 90. [Sroka-Bizoń].

Doktoranci zauważają też zmiany paradygmatu życia miejskiego i próbują skonstruować przydatne w urbanistyce narzędzia jego opisu i kształtowania przestrzeni. Są tu próby zastosowań aparatu matematycznego w postaci modeli komórkowych [Rozwadowski], poprawy zarządzania rozwojem przestrzennym miasta poprzez odpowiednią politykę sektorową [Zimnicka], określenia wpływu nowych technologii informatycznych i telekomunikacyjnych na zachowania ludzi i kształtowanie przestrzeni miejskiej [Stangel], jak również dostosowania nowych form zamieszkiwania do zmian struktury społecznej [Ciszewska].

Literatura

1. Perspektywy architektury, urbanistyki i planowania przestrzennego XXI wieku w pracach doktorskich. Materiały Konferencji Doktorantów Wydziałów Architektury, Wydział Architektury Politechniki Śląskiej, Szczyrk 17-18.marca 2004.
2. Biuletyn OPI, roczniki 1990-2000, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa.
3. www.opi.org.pl